

Tatu Vanhanen – kansainvälisesti tunnettu valtio-oppinut

Tatu Vanhasen (17.4.1929 – 22.8.2015) mukana katoaa merkittävä osa vanhan Yhteiskunnallisen Korkeakoulun (YKK) ja sen seuraajan Tampereen yliopiston varhaisvuosien historiaa. Onneksi Vanhanen ehti kirjoittaa akateemisen uransa varhaisvuosien värikkäästä historiasta Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan 60-vuotisjuhlahulkaisussa Ajan Särämä (2009). Oleellista vanhalle YKK:lle oli se, että se oli ainoa opinahjo maassamme, josta ei-ylioppilaat saattoivat ponnistaa korkeakouluopintoihin aina väitöskirjaan saakka. Tatu Vanhaselle monien muiden nuorten tavoin YKK mahdollisti sosiaalisen nousun.

Vuoksenrannassa Karjalan kannaksella maanviljelijän poikana syntynyt Tatu Vanhanen suoritti ensin sanomalehtitutkinnon YKK:ssa 1955, sitten vanhan kandidaatintutkinnon 1958, lisensiaatin tutkinnon 1963 ja väitteli tohtoriksi 1968. Uransa alussa hän toimi paljon lehtitöissä, ensin kesätoimittajana Turunmaassa ja Keskisuomalaisessa ja valmistuttuaan kahteenkin otteeseen toimittajana Keskisuomalaisessa 1955–1958. Merkittävän rupeaman hän ehti toimia myös Maalaisliiton, sittemmin Keskustapuolueen eri tiedotustehtävissä, ensin tiedotussihteerinä Maaseudun Nuorten Liitossa 1958–1961, sitten Sanomakeskuksen päällikkönä 1961–1964 ja lopuksi puolueen tiedotus- ja tutkimusosaston päällikkönä vuoteen 1969 saakka.

Tämän jälkeen hän siirtyi yliopisto-opettajan ja tutkijan tehtäviin, ensiksi Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden apulaisprofessoriksi, sitten Suomen Akatemian nuoremaksi tutkijaksi 1972–1974 ja lopuksi Tampereen yliopiston valtio-opin apulaisprofessoriksi 1973 alkaen. Tästä virasta hän jäi professorina eläkkeelle 1992, mutta jatkoi ahkerasti tutkimustoimintaa aina viime vuosiin saakka. Hän toimi myös vierailevana tutkijana Kalifornian yliopistossa 1973–1974. Vanhanen toimi Valtiotieteellisen yhdistyksen puheenjohtajana 1986–1988 ja nimitettiin sen kunniajäseneksi.

Tatusta – kuten me kollegat ja oppilaat häntä kutuimme – tuli hyvin kansainvälinen tutkija, todennäköisesti edelleenkin kansainvälisesti siteeratuin suomalainen valtio-oppinut. Hän teki lisensiaatin työnsä vaikutusvallan jakautumisesta Intiassa, mistä alkoi hänen pitkäaikainen Intia-kiinnostuksensa. Keväällä 1963 hän pääsi johtavien maalaisliittopoliitikkojen V. J. Sukselaisen ja Kerttu Saalastin mukana

vierailemaan Englantiin sikäläisen ulkoministeriön kutsutuna. Vierailu alahuoneessa, jossa legendaarinen Sir Winston Churchill sattui juuri tuolloin vierailemaan ilmeisesti viimeisen kerran, teki Tatuun syvän vaikutuksen: ”Tämän Englannin matkan pohjalta ajattelin, että minun kannattaisi palata Lontooseen, jos voisin jatkaa tutkimustyötäni”. Monien vaikeuksien jälkeen hän pääsikin jatkamaan tutkimustyötään. Väitöskirjan teemaksi hahmottui kymmentä Kansainyhteisön uutta jäsenmaata koskeva vertaileva tutkimus. Näin Tatusta tuli ensimmäinen valtio-opissa väitellyt henkilö Tampereen yliopistossa. Kollega Väinö Huuska väitteli vielä samana vuonna.

Vertaileva demokratisoitumisen tutkimus ja etniset konfliktit muodostivatkin Tatun tutkimustoiminnan alkuvuosikymmenten keskeisen teemaston. Lähes kaikki maailman valtiot kattavat vertailuaineistot ja niihin perustuvat lukuisat empiiriset julkaisut herättivät kansainvälistä huomiota. Pääsääntöisesti ne saivat tutkijayhteisössä kiittävän vastaanoton. Hän luovutti eri maiden demokratisoitumisen astetta mittaavan pitkittäisleikkausaineistonsa Yhteiskuntatieteiden tietoarkeistoon. Sen sijaan hänen myöhempien vuosien sosiobiologiset tutkimukset geenien tulosta yhteiskuntatieteisiin sekä älykkyyden yhteydestä kansojen varallisuuteen ja demokratian kehittyneisyyteen ovat herättäneet hämmennystä ja kipakkaakin arvostelua, ne kun eivät ole alan tutkimuksen päälinjan ja vallitsevien katsomusten mukaisia. Mutta Tatu oli näkemyksissään johdonmukainen ja sai myös puolustajia ja kansainvälisiä yhteistyökumppaneita.

Tatu Vanhanen avioitui 1951 Anna Tiihosen kanssa. Heille syntyi kolme poikaa, Rauno, Matti ja Tuomo. Keskeinen pojista, Matti, toimi Suomen pääministerinä 2003–2010 ja palasi viime vaaleissa eduskuntaan ja keskustan eduskuntaryhmän puheenjohtajaksi.

Meille työtovereille ja oppilaille Tatu oli pidetty ja helppo lähestyttävä professori.

OLAVI BORG,

valtio-opin emeritusprofessori, Vanhasen pitkäaikaisin kollega

ILKKA RUOSTETSAARI,

valtio-opin professori, Vanhasen oppilas ja kollega